

***POLITICAL OPPOSITION IN ROMANIA AT RADESCU AND SANATESCU'S
GOVERNMENTS POLICY***

Marius-George Cojocaru, Assist. Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: Perioada după 23 august 1944 a fost dominată de evenimente, unele controversate, care au dus în cele din urmă la schimbarea regimului politic din România. Partidele politice și-au reluat activitatea, iar înlăturarea lui Ion Antonescu a fost urmată de instalarea succesivă a două guverne conduse de generalul Constantin Sănătescu și apoi a unuia condus de Nicolae Rădescu. Grupurile politice de stânga și extrema stângă urmăreau preluarea integrală a puterii și pentru aceasta au folosit manifestările de stradă, au ocupat prefecturile și primăriile, au declanșat instabilitatea și confuzia. Partidul Comunist din România a reușit chiar să creeze breșe în partidele istorice și să aibă o nebanuită ascensiune pe scena politică, desigur realizată cu ajutorul Uniunii Sovietice și sub presiunea armatei sovietice, armată de ocupație.

The period after August 23, 1944 was dominated by events, some controversial, that led eventually to change of the political regime in Romania. Political parties have resumed their activities and the removal of Ion Antonescu government was followed by the installation of two successive governments led by Constantin Sănătescu and then other led by Nicolae Rădescu. The left and extreme left political groups seek to full takeover of the power and used the street demonstrations for that, occupied prefectures and municipalities and have triggered instability and confusion. Communist Party of Romania has even managed to create gaps in the historical parties and have an unexpected rise in the political arena, done with the Soviet Union help and under the pressure of the Soviet army of occupation.

Keywords: *political institutions, political parties, political opposition, the Communist Party, government.*

La mai puțin de trei ore după arestarea lui Ion Antonescu, la 23 august 1944 Regele Mihai I a numit noul premier în persoana generalului Constantin Sănătescu. Din noul Consiliu de Miniștri mai făceau parte liderii partidelor care îi fuseseră alături suveranului, Iuliu Maniu, Constantin I. C. Brătianu, Constantin Titel Petrescu – miniștri fără portofoliu, generalul Aurel Aldea era ministru de Interne, Grigore Niculescu Buzești deținea Afacerile Externe iar Justiția era încredințată lui Lucrețiu Pătrășcanu, reprezentantul Partidului Comunist¹. Aceștia sunt cei mai importanți membrii ai primului guvern ce se dorea democratic după ani de dictatură și era o expresie a coaliției realizate în cadrul Blocului Național Democrat, format la 20 iunie 1944 de Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal, Partidul Social Democrat și Partidul Comunist din România. Guvernul a emis imediat după constituire o declarație prin care se angaja să relizeze „un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate”. Între primele măsuri luate a fost și aceea a eliberării deținuților politici, civili sau militari care fuseseră condamnați pe baza legilor excepționale din anii anterior².

¹ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României (de la începuturi – 1859, până în zilele noastre – 1995)*, București, Editura Machiavelli, 1995, pp. 149-150.

² Aron Petric (coord.), *Istoria României între anii 1918 și 1981*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, pp. 236-237.

Partidele politice interzise până atunci și-au reluat activitatea, iar oficioasele lor au început să apară legal din 24 august. În aceeași zi Horia Sima, aflat la Viena anunța înființarea unui *guvern național român*³, care urma să acționeze în exil până la limpezirea situației politice din țară. Pentru România principala preocupare a Cabinetului Sănătescu era încheierea armistițiului cu Națiunile Unite și, în subsidiar, democratizarea pe cât posibil a vieții politice. Starea de război cu aliații încetase numai din punctul de vedere al Bucureștiului, iar la 26 august orașul era deja curățat de trupe germane și cu toate acestea la 29 august primii soldați sovietici intrau în capitala eliberată⁴. În aceeași zi o delegație guvernamentală condusă de Lucrețiu Pătrășcanu a plecat la Moscova pentru a trata condițiile încheierii armistițiului. În ciuda insistențelor părții române documentul s-a semnat abia la 12 septembrie 1944⁵, dată la care România era deja sub ocupație sovietică.

În plan politic la 31 august 1944 fusese repusă în vigoare Constituția din 29 martie 1923⁶, dar tocmai revenirea la democrație a evidențiat deosebirile fundamentale dintre forțele politice aliate în Blocul Național Democrat. La 30 decembrie Frontul Plugarilor s-a unit cu Partidul Socialist Țărănesc prezidat de Mihai Ralea și astfel întărit și condus de Petru Groza prezenta un program foarte atractiv din care nu lipseau promisiunile de democrație dar și antrenarea țăranilor în viața politică. La 6 septembrie 1944 Partidul Comunist din România, Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor și Uniunea Patrioților au constituit *Grupul Patriotic Antihitlerist*, îndreptat împotriva a ceea ce numeau *rămășițe fasciste* și mai ales ale Gărzii de Fier⁷.

Partidul Național Țărănesc trecuse la organizare, prezentându-și programul politic ce data încă din 1935 și declarând că primește membri de orice culoare politică. Acest lucru era în contradicție cu propaganda Partidul Comunist care arăta că foștii legionari reprezentau principalul pericol intern, chema masele pentru a-i contracara și considera că aceștia nu puteau să aibă loc în niciun partid. Corect este să spunem că aceasta era și părerea unora dintre liderii țărăniști, doar că Iuliu Maniu, contrar statutului, conducea singur și cu depline puteri Partidul Național Țărănesc, iar Delegația Permanentă și Comitetul Central Executiv aveau doar un rol consultativ. Maniu se sfătuia doar cu apropiații și urmărea să mențină în funcții vechi cadre, fără ca promovarea tineretului să constituie un obiectiv major⁸. Tot acum apărea o interesantă orientare formală spre stânga a Partidului Național Țărănesc: Ion Mihalache considera că al doilea război mondial a fost cea mai mare revoluție socială săvârșită în uniforme militare și cu arme și că „ea va dărâma în același timp frontiere și fortificații militare, dar și frontiere și fortificații sociale învechite (...). În statul capitalist muncitoresc, va merge muncitorul călare pe capital, capitalul va asculta de frâul ținut în mâna muncitorului (...)”. Era vorba de „un stat țăărănesc muncitoresc al viitorului (...) ce vine în locul statului capitalist bancar”⁹. În mod similar și Partidul Național Liberal trecuse la

³ Marin Nedelea, *Istoria României în date. 1940-1995*, București, Editura Niculescu SRL, 1997, p. 32.

⁴ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 494.

⁵ Titu Georgescu, *România în istoria Europei*, București, Editura Holding Reporter, 1997, p. 177.

⁶ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 202, sâmbătă, 2 septembrie 1944, anul CXII, p. 6232.

⁷ Aron Petric (coord.), *Op. cit.*, pp. 238-240.

⁸ Ioan Scurtu, *Op. cit.*, pp. 495-496.

⁹ Idem, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, 1994, pp. 410-411.

reorganizare, păstrându-și nealterată orientarea de dreapta și confruntându-se cu mai mari dificultăți datorită apariției unei dizidențe conduse de Gheorghe Tătărescu.

Colaborarea dintre partide pentru răsturnarea lui Antonescu s-a dovedit că nu putea dura dincolo de atingerea acestui obiectiv. Concret, conlucrarea a ținut până la încheierea Convenției de Armistițiu la 12 septembrie 1944 când guvernul Sănătescu își îndeplinise misiunea stabilită prin platforma politică a Blocului Național Democrat după care problema care se punea era aceea a puterii politice¹⁰. Premierul se străduise răspunzând la propunerile diverșilor miniștri să adopte o serie de legi care să rezolve problemele complexe ale țării aflată în tranziție de la dictatură la o mult dorită democrație și aflată încă în război. Măsurile luate au fost în unele cazuri periculoase pentru democrație și prin Legea nr. 461, din 18 septembrie 1944 s-a trecut la epurarea administrației publice, încercându-se eliminarea a ceea ce se considerau a fi elemente fasciste¹¹, iar la 11 octombrie s-a dat Legea 488 pentru pedepsirea celor vinovați de dezastrul țării¹².

Problemele însă abia acum păreau să fi început pentru că semnarea Convenției de Armistițiu statua pentru România un regim greu de ocupație, cu clauze economice severe, ceea ce va afecta și mersul vieții politice. Pentru punerea în aplicare a Convenției s-a constituit Comisia Aliată de Control, dominată de sovietici și condusă de Rodion Iakovlevici Malinovski¹³. Prezența sovieticilor ca majoritari în Comisia Aliată de Control și a Armatei Roșii ca armată de ocupație a dat curaj Partidului Comunist din România ai cărui lideri se gândeau din ce în ce mai serios la preluarea puterii. Partidul Comunist din România s-a aflat imediat după 23 august 1944 în ciudata ipostază de a fi concomitent atât la putere cât și în opoziție¹⁴. El continua seria de alianțe politice și declanșase lupta împotriva guvernului, deși era reprezentat în cabinet, cum am arătat, prin Lucrețiu Pătrășcanu. Se considera că principalii adversari politici ai comuniștilor erau național țărăniștii, al căror partid avea aderență în rândul tuturor categoriilor sociale, experiență politică și resurse organizatorice, un pericol ce trebuia izolat și zdrobit¹⁵. La 21 septembrie Partidul Comunist Român a lansat primul număr din *Scânteia* și se deschidea cu publicitate pentru o manifestație ce urma să aibă loc în Capitală la 24 septembrie, inaugurând astfel seria manifestațiilor „spontane”.

Controversele din sânul guvernului s-au adâncit treptat, iar partidele muncitorești și partidele istorice formau deja două tabere. Comuniștii au ridicat obiecții în legătură cu unii miniștri cu care nu erau de acord și au luat hotărârea ca prin forțe proprii să formeze un nou guvern. Pentru aceasta, la 26 septembrie 1944 Comitetul Central al Partidului Comunist a dat publicității un proiect de platformă pentru crearea Frontului Național Democrat, ce avea să reprezinte o coaliție alcătuită din Partidul Comunist, Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Maghiarilor, Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist Țărănesc, Societatea Scriitorilor Români¹⁶. Aceste formațiuni

¹⁰ Idem, *Din viața politică...*, p. 501.

¹¹ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 216, marți 19 septembrie 1944, anul CXII, pp. 6348-6348.

¹² „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 235, miercuri 11 octombrie 1944, anul CXII, p. 6580.

¹³ Nicolae Ciachir, *Marile Puteri și România. 1856-1947*, București, Editura Albatros, 1996, pp. 318-324.

¹⁴ Cristian Popișteanu, Marian Ștefan, *Căderea României în comunism*, în „Magazin istoric”, serie nouă, an XXVIII, nr. 5 (326), mai 1994, pp. 21-28.

¹⁵ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, p. 414.

¹⁶ Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 560.

erau considerate de comuniști ca fiind revoluționare și în acord cu ideologia lor, dar au primit alături și o dizidență din Partidul Național Țărănesc condusă de Anton Alexandrescu și cea amintită mai sus din Partidul Național Liberal condusă de Gheorghe Tătărescu și formată din 1943. Astfel se considera din punct de vedere ideologic că extrema stângă românească reprezenta țărănimea, muncitorimea, intelectualitatea și tineretul, adică întreaga societate¹⁷. Partidul Comunist invitase partidele istorice să adere la Frontul Național Democrat, dar acestea refuzaseră nedorind o colaborare cu Gheorghe Tătărescu, cu Mihai Ralea și cu cei care participaseră la guvernele de după 10 februarie 1938. În această situație comuniștii și social-democrații și-au anunțat foștii parteneri politici că prin constituirea Frontului Național Democrat, Blocul Național Democrat își încheia misiunea și se desființa pentru că-și pierduse rațiunea de a fi. În consecință și guvernul de militari și tehnicieni nu mai corespunde noilor cerințe și era necesar unul nou¹⁸.

Seria manifestărilor de stradă cu scop de răsturnare a guvernului a fost deschisă la 24 septembrie, când a avut loc pe stadionul A.N.E.F. din București o întâlnire organizată de Partidul Comunist și la care Gheorghe Gheorghiu Dej a amintit de represiunile clasei muncitoare din anii 1920, 1929, 1933. Liderul comunist se declara în favoarea măsurilor de curățarea aparatului de stat de elemente considerate fasciste și aducea critici „amicale” țărăniștilor și liberalilor, care nu lămureau opinia publică asupra pericolului reprezentat de rămășițele Mișcării Legionare¹⁹. De altfel se cerea direct constituirea unui nou guvern, ceea ce devenise un leitmotiv al manifestațiilor care au continuat și în zilele care au urmat atât în București cât și în țară. Peste tot doleanțele erau aceleași: demisia guvernului Sănătescu și venirea la putere a Frontului Național Democrat. Presiunea străzii asupra guvernului era accentuată și de prezența armatei sovietice pe teritoriul nostru dar și de imixtiunile Comisiei Aliate de Control²⁰ în treburile interne ale țării. Toate acțiunile antiguvernamentale se desfășurau fie cu acordul, fie sub presiunea sovieticilor.

Până la 28 octombrie 1944 au fost destituiți sau înlocuiți 54 de prefecți din 58 de județe, încercându-se înlocuirea aparatului de stat antonescian. Pentru că prefecții numiți de guvern proveneau din rândul PNT și PNL, Partidul Comunist, nemulțumit a declanșat acțiunea de înlăturare a lor, pe motiv că erau reacționari, fasciști și colaboraționiști și au fost făcute înlocuiri abuzive în mai multe județe cu „aleși” ai maselor. Atunci când ministrul de interne Aurel Aldea a refuzat să-i recunoască²¹, relațiile de colaborare dintre comuniști și social democrați cu liberalii și țărăniștii s-au sfârșit oficial. Încercând să provoace o criză de guvern, Lucrețiu Pătrășcanu și Constantin Titel Petrescu și-au prezentat demisiile, iar Consiliul Național al Frontului Național Democrat a făcut cunoscut că prin aceasta cabinetul trebuia considerat ca demisionat, lipsindu-i baza politică pe care s-a constituit²². La aceste manevre politice s-au adăugat cele de stradă, unde, prin manifestații regizate de comuniști,

¹⁷ Nicoleta Franck, *O îngrângere în victorie. Cum a devenit România din Regat Republică Populară (1944-1947)*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 116.

¹⁸ Gheorghe Buzatu, *România. Războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p. 50.

¹⁹ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, p. 414.

²⁰ Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 244.

²¹ Ioan Scurtu, *Din viața politică...*, p. 506.

²² Petric Aron (coord.), *Op. cit.*, p. 246.

Frontul Național Democrat au cerut regelui și în cele din urmă au obținut schimbarea guvernului. La 4 noiembrie 1944 se forma al doilea guvern Sănătescu, în fapt doar o remaniere a primului, cu Petru Groza vicepreședinte, Lucrețiu Pătrășcanu ministru de justiție, Nicolae Penescu ministru de interne și Constantin Vișoianu ministru de Externe²³. În noul cabinet Frontul Național Democrat avea o treime din ministere și cu toate acestea se considerau dezavantajați și-și manifestau deschis nemulțumirea față de premier. Comuniștii au organizat tulburări în țară prin ocuparea sediilor prefecturilor, primăriilor²⁴, iar la sfârșitul lui noiembrie 1944 mai mult de jumătate din prefecturi erau deținute de „Front”.

Pentru a spori presiunile care să determine căderea guvernului, la 7 noiembrie 1944 a sosit în România Andrei Ianuarevici Vâșinski, primul loțiitor al Comisarului Poporului pentru Afacerile Externe ale Ununii Sovietice²⁵. El va juca un rol deosebit de important în toate evenimentele care vor urma de acum încolo. Parcă impulsionați de această prezență, comuniștii au îndemnat țaranii să intre pe moșiile părăsite împărțind pământul fără acordul guvernului și spunând că „(...) nu Mihalache va da pământ țăranilor săraci, ci țaranii înșiși sub conducerea Frontului Național Democrat îl vor lua. Ei îl iau și acum și bine fac”²⁶.

Neștiind nimic de acordul de procentaj de la 9 octombrie 1944 și nemulțumit de amestecul sovieticilor în economia și în viața politică românească, la 1 decembrie 1944 Iuliu Maniu a trimis guvernului britanic un memoriu încercând să afle dacă Occidentul a abandonat România în mâinile rușilor. Răspunsul Londrei a fost echivoc, nelăsând să se înțeleagă că România era victima târgului lui Churchill cu Stalin²⁷. Puterea sovietică în România era atât de mare, încât prin Comisia Aliată de Control își permitea să interzică manifestații ale țărăniștilor sub motivul că la întruniri anterioare se strigaseră lozinci ostile Uniunii Sovietice. În schimb, mitingurile comuniștilor care cereau demisia guvernului Sănătescu erau la ordinea zilei și promiteau în *Scânteia* și *România Liberă* că lucrurile se vor schimba atunci când Frontul Național Democrat va fi singur la putere pentru că toate neajunsurile vin din partea liberalilor și țărăniștilor din guvern²⁸.

Încercând și ei o criză de guvern miniștrii țărăniști și liberali și-au prezentat demisiile, ceea ce a dus la căderea cabinetului Sănătescu la 2 decembrie 1944, iar în după amiaza aceleiași zile Regele a început discuții cu șefii de partide în vederea constituirii noului cabinet²⁹. Petru Groza, în relatarea unei discuții pe care reținea că a avut-o cu Maniu spunea că a „insistat din nou ca domnul Maniu să constituie guvernul, dânsul ne-a răspuns textual, așa după cum s-a știut mai târziu în toată țara: Ce vrei, colega, Groza? Vrei să mă omori? Eu nu mai pot. Eu sunt bătrân”³⁰.

Suveranul l-a numit pe următorul prim ministru în persoana generalului Nicolae Rădescu³¹, șef al Marelui Stat Major, fost atașat militar la Londra și fost adjutant al reginei

²³ Stelian Neagoe, *Op. cit.*, pp. 151-153.

²⁴ Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața...*, p. 561.

²⁵ *Ibidem*, p. 62.

²⁶ Apud Ioan Scurtu, *Din viața politică...*, p. 507, „Scânteia”, I, nr. 66, 26 noiembrie 1944.

²⁷ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, p. 417.

²⁸ Nicoleta Franck, *Op. cit.*, p. 135.

²⁹ Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Editura All, 1996, pp. 44-45.

³⁰ Petru Groza, *Articole, cuvântări, interviuri. Texte alese*, București, Editura Politică, 1973, pp. 384-385.

³¹ „Dreptatea”, seria a II a, anul I, nr. 86, marți 5 decembrie 1944.

Maria³². Generalul Rădescu era un om fără legături cu nici un partid politic, era un anticomunist notoriu și era considerat de Rege omul potrivit pentru a-i stăvili pe comuniști³³, iar guvernul condus de el era un fel de provocare³⁴.

Inițial Nicolae Rădescu a încercat să formeze un cabinet fără Partidul Comunist, ducând discuții separate cu conducătorii grupărilor și partidelor din Frontul Național Democrat, dar Consiliul Național al Frontului l-a refuzat. Țărăniștii au sprijinit inițial ideea unui guvern de tehnicieni, în timp ce comuniștii, chemați în cele din urmă la discuții, doreau o coalitie. În final s-a optat pentru un cabinet politic de colaborare³⁵, ale cărui mandate nu se deosebeau prea mult ca repartizare față de cel anterior³⁶.

Analizând situația politică din România Vâșinski i-a trimis lui Molotov o telefonogramă la 6 decembrie 1944 în care povestea despre o discuție pe care o avusese cu Ralea, conducătorul Partidului Socialist Țărănesc, fuzionat cu Frontul Plugarilor, care îl informase că Rădescu îi propusese lui și lui Groza să participe la un guvern fără comuniști, dar că propunerea nu fusese acceptată. Tot Ralea considera că ultima criză guvernamentală era opera lui Maniu, „opozitionist și intrigant de profesie” și care avea o influență foarte puternică asupra lui Brătianu³⁷. Tot la 6 decembrie 1944, într-o convorbire dintre locțiitorul secției politice a Comisiei Aliate de Control, Kirsanov și Lucrețiu Pătrășcanu, în legătură cu formarea noului guvern, acesta din urmă a comentat că instaurarea cabinetului Rădescu reprezintă un pas înapoi în raport cu guvernul precedent. El considera că fostul ministru Sănătescu era un om moale și nu prea inteligent, în schimb Rădescu avea voință și o mare influență în armată. În consecință, comuniștii trebuiau să se mobilizeze și să devină politicieni³⁸.

Imediat după instalarea guvernului Rădescu, Vâșinski s-a întors la Moscova, dar din Uniunea Sovietică a venit în România Ana Pauker. Ea a fost investită cu puteri excepționale fiind unul dintre cei trei secretari ai Partidului Comunist din România și șefa lor totodată. Ceilalți doi secretari erau Vasile Luca fost adept al lui Bela Kun și Gheorghe Gheorghiu Dej³⁹. Ana Pauker declarase că se va organiza de către comuniști câte o criză de guvern la fiecare 15 zile dacă nu obțineau numirea unui șef de cabinet ales de ei, iar pentru sporirea numărului de membri de partid au adus mii de ruși dintre care unii au rămas în țară. Partidul Comunist făcea înrolări cu forța și prin șantaj și un mare număr de oportuniști, chiar și din fosta Gardă de Fier, au trecut de partea lui⁴⁰.

³² Aron Petric (coord.), *Op. cit.*, pp. 248-249.

³³ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americe (1944-1947)*, București, Editura Iconica, 1993, p. 38.

³⁴ Philippe Viguie Desplaces, *Majestatea Sa Regele Mihai al României. O domnie întreruptă*, București, Editura Libra, 1995, p. 105.

³⁵ Ioan Scurtu, *Din viața politică...*, p. 510.

³⁶ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers enciclopedic, 1999, p. 419.

³⁷ Radu Ciuceanu et alli (coord.), *Misiunile lui A. I. Vâșinski în România*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1997, pp. 100-101.

³⁸ *Ibidem*, pp. 101-102.

³⁹ Nicoleta Franck, *Op. cit.*, pp. 141-142.

⁴⁰ Philippe Viguie Desplaces, *Op. cit.*, pp. 105-106.

Între 31 decembrie 1944 și 16 ianuarie 1945 Gheorghe Gheorghiu Dej a fost la Moscova pentru a primi indicații: comuniștii pregăteau preluarea puterii⁴¹. Dar pentru aceasta trebuiau organizate manifestări de stradă, ocupate primării și prefecturi, creată instabilitate și confuzie. În acest scop Ana Pauker a organizat formațiunea paramilitară „Apărarea Patriotică” alcătuită din foști legionari eliberați din închisoare. Echipe comuniste intimidau, arestau ilegal pe conducătorii sindicalişti neocomunişti din întreprinderi și se angajau în violențe cu muncitorii din uzinele pe care nu le controlau⁴². Până și conducătorii Partidului Social Democrat erau îngrijorați de metodele folosite de comuniști pentru a-și atinge scopurile și se întrebau dacă democrația sau socialismul pot accepta acțiunile comuniste. Și din rândul acestui partid se detașase o minoritate care devenise amenințătoare și propunea o rezoluție prin care condamna social democrația din România. Astfel minoritatea a câștigat, impunându-și punctul de vedere, iar Partidul Social Democrat a fost „înfrânt”⁴³.

La 29 ianuarie 1945 s-a publicat programul de guvernare al Frontului Național, arătând dorința membrilor lui de a impune un cabinet unitar de stânga, în locul celui de coaliție existent. Un asemenea guvern își propunea să continue războiul antihitlerist, să îndeplinească riguros condițiile de armistițiu, să aibă legături de prietenie cu Uniunea Sovietică, îmfăptuirea imediată a reformei agrare, măsuri contra sabotajilor și speculanților, sprijinirea factorilor economici pentru refacerea economiei, reorganizarea armatei, arestarea și judecarea criminalilor de război, curățirea aparatului de stat de elemente fasciste⁴⁴. Acest program elaborat din inițiativa Partidului Comunist a fost respins la 5 februarie 1945 de către Partidul PNȚ și PNL, care s-au pronunțat pentru menținerea guvernului de uniune națională. Țărăniștii considerau că reforma agrară putea fi îmfăptuită efectiv numai după încheierea războiului, în vreme ce comuniștii doreau îmfăptuirea imediată a reformei agrare⁴⁵. Pentru a câștiga simpatie, la 10 februarie 1945, PNȚ a depus totuși proiectul de reformă agrară la Comisia pentru Studiul Reformei Agrare, prezidată de țărănistul Ion Hudiță. Proiectul prevedea exproprierea proprietăților rurale de peste 30 de hectare în zona de deal și de munte și 50 de hectare la câmpie, exproprierea pământului aparținând cetățenilor români care s-au refugiat în țările cu care România era în stare de război. Se exceptau domeniile regale ale bisericilor, episcopiilor. Împărțirea pământului urma să se facă prin demobilizarea armatei și cu despăgubiri⁴⁶. Frontul Național Democrat, prin Romulus Zăroni a arătat că nu are încredere că guvernul Rădescu va face reformă și s-a retras din Comisia pentru Studiul Reformei Agrare.

La 10 februarie 1945 Frontul Plugarilor chema la luptă pentru un alt fel de reformă agrară și pentru un guvern al Frontului. Comuniștii au anunțat că imediat după ce vor veni la putere vor da o lege conform căreia marile moșii vor fi confiscate și date țăranilor⁴⁷. Pentru că guvernul nu l-a luat în seamă, Frontul Național Democrat a început să-și aplice platforma program: bande de huligani au confiscat pământul pe care l-au distribuit țăranilor, ședințele de

⁴¹ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, p. 421.

⁴² Mircea Ionițiu, *Amintiri și reflecțiuni*, Timișoara, Editura Enciclopedică, 1993, p. 91.

⁴³ Nicoleta Franck, *Op. cit.*, p. 142.

⁴⁴ Stelian Neagoe, *Istoria politică a României între anii 1944-1947. Crestomația tranziției dintre două dictaturi*, București, Editura Noua Alternativă, 1996, pp. 186-189.

⁴⁵ Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața...*, p. 563; vezi și Idem, *Din viața politică a...*, p. 512.

⁴⁶ Stelian Neagoe, *Istoria politică a României...*, pp. 215-218.

⁴⁷ Aron Petric (coord.), *Op. cit.*, p. 250.

îndoctrinare aveau loc tot mai des și erau obligatorii, iar ministrul Justiției Lucrețiu Pătrășcanu a suspendat inamovibilitatea magistraților făcând inutil apelul la justiție împotriva abuzurilor⁴⁸.

Din ianuarie 1945 campanie împotriva guvernului s-a accentuat, iar finalitatea ei trebuia să fie demisia premierului. Ferme și moșii au fost jefuite, primării și prefecuri atacate de comuniști pentru a instala ilegal noi primari și prefecți. Ziare independente și necomuniste n-au fost tipărite pentru că muncitorii tipografi, din Industria Grafică din capitală „luând în discuție atacurile pe care reacțiunea le-a dezlănțuit în ultimul timp împotriva Frontului Național Democrat și a programului său de guvernare, hotărârea muncitorilor de la atelierele *Curierul* este de a nu mai lucra la ziarul *Dreptatea*, atâta vreme cât face jocul anumitor elemente reacționare din Partidul Național Țărănesc prin înverșunate atacuri dușmănoase și hotărăște să lanseze următorul apel (...): exemplul muncitorilor de la *Curierul* trebuie urmat de întreaga muncitorime grafică din Capitală (...), să refuze a lucra tot ceea ce constituie un atac la adresa noastră”⁴⁹. Consecința? *Dreptatea* n-a apărut timp de două zile.

Exasperat de atacurile violente ale comuniștilor, atât prin presă cât și prin mitinguri și abuzuri, Nicolae Rădescu a hotărât să țină o cuvântare prin care să informeze opinia publică asupra evenimentelor și a unei eventuale remanieri guvernamentale. Locul adunării urma să fie sala cinematografului Scala în ziua de duminică 11 februarie 1945. Dar în noaptea de 10 spre 11 februarie simpatizanții ai Frontului Național Democrat au umplut cinematograful și holul de la intrare, pregătind manifestația împotriva premierului. Înștiințat din timp, generalul Rădescu a ținut adunarea în cinematograful alăturat, Aro. Cuvântarea a fost transmisă în direct la radio⁵⁰. Primul ministru a arătat că „punctele de temei ale politicii guvernului” sunt continuarea războiului alături de Aliați până la înfrângerea Germaniei, îndeplinirea clauzelor armistițiului și păstrarea ordinii pentru a putea mări producția. Dar „patimile politice au fost întotdeauna la noi la mare cinste și nici acum nu sunt altfel (...) sunt ambiții cari nu se pot stăpâni (...). Marele Stat Major să binevoiați a aviza dacă nu este nimerit ca problema împrumutării, care are repercursiuni asupra moralului trupelor tocmai în momentul în care ele sunt chemate să dea cel mai mare efort de război, să fie studiată și tratată astfel încât să nu constituie pentru ostașii de pe front o nouă îngrijorare”⁵¹.

După încheierea cuvântării au avut loc confruntări între susținători ai Frontului și între cei ai generalului, incidente minore de altfel, ce au continuat până la ora 15. La 13 februarie Rădescu s-a adresat din nou românilor, prin radio, descriind evenimentele ce precedaseră cuvântarea din 11 februarie și arătând că este împiedicat de cenzura comunistă să ia legătura cu cetățenii. În aceeași zi ministrul Naționalităților Vlădescu-Răcoasa s-a adresat lui Kirsanov, locțiitorul consilierului politic de pe lângă Comisia Aliată de Control, referitor la evenimentele din ziua precedentă. Ministrul român credea că englezii ar fi recomandat conducerii Partidului Țărănesc și Liberal să opună rezistență înverșunată Frontului Național Democrat până la vărsarea de sânge. El susținea de asemenea că Rădescu i-ar fi propus lui Maniu să formeze un guvern numai din țărăniști și liberali, fără Front, iar țărăniștii i-au propus

⁴⁸ Gheorghe Țuțui, *Căderea României în comunism – guvernarea Rădescu*, în „Magazin istoric”, serie nouă, an XXVIII, nr. 6 (327), iunie 1994, pp. 15-19.

⁴⁹ Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, pp. 174-175.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 185.

⁵¹ „Viitorul”, anul XXXI, nr. 9424, luni 12 februarie 1945, p. 1.

lui Rădescu să formeze un guvern fără partid, din specialiști militari. Răcoasa bănuia că discuția regelui cu generalii din 12 februarie era tocmai despre formarea unui astfel de guvern, mai ales că la 11 februarie în timpul cuvântării lui Rădescu, pe străzile Capitalei fuseseră observați soldați înarmați și cu muniție la ei, iar cei din cazărmi erau gata de luptă, iar pentru preconizata demonstrație a comuniștilor din 13 februarie fuseseră luate măsuri similare⁵².

La 13 februarie sindicatele și-au mobilizat oamenii în Piața Națiunii apoi au mărșăluit pe Calea Victoriei, iar după un scurt popas în fața Palatului Regal s-au împrăștiat fara incidente. La acest miting organizat de Frontul Național Democrat se cerea împrăștierea țărănilor și arestarea și condamnarea fasciștilor. Cel mai important vorbitor, Gheorghe Gheorghiu Dej condamna cuvântarea lui Rădescu de la cinematograful Aro și le cere țărănilor să aplice ei reforma agrară, adică să treacă la împărțirea moșiilor: „Cetățeni, să nu aveți nici un pic de șovăială față de acești câini turbați. Unde-i întâlniți, loviți-i cu toată hotărârea, striviți-i. Demascați pe oricine încearcă să-i apere pe acești bandiți hitleriști”⁵³.

Demonstrații pro *Front* au mai avut loc și în alte orașe și în scurt timp comuniștii au reînceput schimbarea prefectilor; în sate au fost trimiși agitatori pentru a-i determina pe țărani să se înscrie în Frontul Plugarilor și să treacă la împărțirea moșiilor⁵⁴.

Revoltele și vărsările de sânge erau întâmplări zilnice⁵⁵, iar la mijlocul lui februarie 1945 situația politică din România devenise critică și Rădescu s-a văzut pus în situația de a nu mai putea guverna, de a nu putea stabili ordinea și legalitatea. Comuniștii pătrunseseră în toate compartimentele sociale: de la țărani, muncitori, intelectuali la politicieni și militari⁵⁶. În reuniunea Consiliului de Miniștri din 16 februarie, Nicolae Rădescu s-a adresat membrilor cabinetului exprimându-și îngrijorarea față de situația creată în țară: „Am din Dolj, din Dâmbovița, din Ialomița informații că s-a început parcelarea moșiilor. Întreb: cu ce drept? Dacă se continuă după avertismentul pe care-l dau, vă spun cuvânt mare: împingeți țara la război civil. Nu provoc pe nimeni. Însă, în situația pe care o am mă voi opune cu toate puterile dacă e nevoie să ajungem la război civil, îl voi face domnilor, oricare ar fi rezultatul (...) oricare ar fi consecințele pentru mine (...) fac și imposibilul să intre lucrurile în legalitate și să se păstreze ordinea în țară”⁵⁷.

La 19 februarie Nicolae Rădescu l-a destituit pe Teohari Georgescu, adjunctul său de la Interne, care dirija acțiunile de înlocuire a primarilor și prefectilor numiți de guvern. În ciuda Decretului Lege semnat de rege, Teohari Georgescu a refuzat să părăsească postul atacându-l public pe premier și refuzând să-i execute ordinele, culminând cu baricadarea în birou și cu apeluri la rebeliune către populație⁵⁸.

În ziua alegerilor sindicale a izbucnit un scandal la uzinele Malaxa, unde comuniștii erau în minoritate și fără șanse de a câștiga. Muncitorii și-au impus oamenii lor în fruntea sindicatului, dar imediat la porțile uzinei au apărut manifestanți înarmați conduși de Gheorghe

⁵² Radu Ciuceanu et alli (coord.), *Op. cit.*, pp. 115-117.

⁵³ Stelian Neagoe, *Istoria politică a României...*, pp. 223-224; vezi și Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, pp. 193-195.

⁵⁴ Stelian Neagoe, *Istoria politică a României...*, p. 222.

⁵⁵ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Op. cit.*, p. 39.

⁵⁶ Ana Selean, *Trădarea intelectualilor. România în timpul primului război cultural (1944-1947)*, vol. I, Sibiu, Editura Transpres, 1992, *passim*.

⁵⁷ Stelian Neagoe, *Istoria politică a României...*, p. 236.

⁵⁸ Gheorghe Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 256.

Apostol, omul Anei Pauker, care au forțat porțile și s-au încăierat cu muncitorii Apostol fiind rănit⁵⁹. Versiunea din *România Liberă* este tocmai pe dos: un grup de fasciști legionari au încercat să pună mâna pe uzinele Malaxa, ei au tras în muncitori, iar Apostol a fost grav rănit. Legionarii au încercat să schimbe *comitetul de fabrică*, iar „Rădescu n-a luat nici o măsură (...) generalul Rădescu trebuie să-și dea demisia” pentru că împinge la asasinat⁶⁰.

În urma incidentelor de la uzinele Malaxa, Frontul Național Democrat a chemat cetățenii la un miting de protest, sâmbătă 24 februarie, orele 14 în Piața Națiunii, căruia i s-a făcut multă publicitate în presa comunistă. Dar în paralel Partidul Național Țărănesc a convocat și el o adunare în aceeași zi și la aceeași oră, dar în Piața Palatului. Mitingul Frontului a început la ora fixată și a fost condimentat cu discursuri acide. Câțiva manifestanți au încercat să pătrundă în clădirea Ministerului de Interne și au fost trase focuri de armă, având ca rezultat un mort și mai mulți răniți și se spune că gloanțele au pătruns și-n biroul lui Rădescu. S-a tras și de pe acoperișul ministerului și unii susțin că l-au văzut printre trăgători și pe Teohari Georgescu. Soldații au ripostat împotriva celor ce voiau să intre în minister, iar mulțimea a fost treptat împrăștiată⁶¹.

Ziua de 24 februarie a continuat însă cu o manifestație progubernamentală în fața Ministerului de Interne. Și de data aceasta s-a deschis focul asupra manifestanților din blocurile vecine și dintr-un automobil ce a venit în viteză⁶². Agenția TASS a transmis un comunicat la 24 februarie în care arăta că evenimente asemănătoare cu cele de la București au avut loc și în alte orașe: Craiova, Brașov, Caracal. Peste tot, spunea Agenția, „unitățile militare și jandarmii au tras contra muncitorilor⁶³.

În aceeași zi Vâșinski a fost informat de adjunctul lui Vinogradov, Bogdenko, de evenimentele din România. Se arăta că membrii Comisiei Aliate de Control au cerut premierului să ordone trupelor încetarea focului, măsură cu care Rădescu a fost de acord, pentru că astfel „comenduirea sovietică lua asupra ei asigurarea ordinii în oraș”⁶⁴. În aceeași seară la orele 22, Nicolae Rădescu se adresează prin radio mulțimii, făcând apel la popor pentru apărarea democrației, printr-un discurs foarte dur la adresa comuniștilor și a Uniunii Sovietice. Textul comunicării a fost transmis la Moscova imediat după difuzare, de către Bogdenko lui Vâșinski. O altă telefonogramă, din 25 februarie informa pe adjunctul ministrului Afacerilor Interne al Uniunii Sovietice despre apelul miniștrilor Frontului Național Democrat de a demite „imediat guvernul condus de călăul Rădescu” și a arestat pe vinovații răspunzători de masacrul⁶⁵.

La 26 februarie, un grup de generali și ofițeri grupați în jurul generalului de divizie Constantin Vasiliu Rășcanu au dat o declarație prin care s-au desolidarizat de acțiunile și declarațiile generalului Rădescu. Sub motivul că prin cuvântarea sa premierul „încearcă să angajeze armata țării într-o acțiune politică personală a Domniei sale”, grupul de militari a

⁵⁹ Nicoleta Franck, *Op. cit.*, p. 157.

⁶⁰ „România liberă”, anul III, ediție specială, nr. 172, miercuri 21 februarie 1945, pp. 1-2.

⁶¹ Mircea Ionnițiu, *Op. cit.*, p. 9; vezi și Stelian Neagoe, *Istoria politică a României*, pp. 238-239; vezi și Nicoleta Franck, *Op. cit.*, p. 158; vezi și Gheorghe Țuțui, *Op. cit.*, pp. 15-19.

⁶² Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, p. 235.

⁶³ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, p. 427.

⁶⁴ Radu Ciuceanu et alli (coord.), *Op. cit.*, pp. 122-123.

⁶⁵ Radu Ciuceanu et alli (coord.), *Op. cit.*, pp. 124-125.

anunțat că nu era de acord cu acțiunile primului ministru considerată dăunătoare intereselor armatei țării.

Gestul ofițerilor a fost criticat în *Dreptatea* la 1 martie 1945 în ultimul număr al ziarului din 1945. Editorialistul vedea în acest fapt un atac la persoana premierului, amintind „că nici unul dintre acești ofițeri nu s-a desolidarizat de acțiunea mareșalului Antonescu atunci când a pornit războiul împotriva Uniunii Sovietice”⁶⁶.

La 26 februarie 1945 la București a sosit din nou Vâșinski, adjunctul ministrului de externe al Uniunii Sovietice, primit în audiență de către rege la 27 februarie și în cadrul unei întrevederi foarte scurte a anunțat că sovieticii doreau un guvern și mai democratic⁶⁷. Vizita demnitarului sovietic avea loc într-o perioadă de reală anarhie în țară: mitinguri, demonstrații de stradă, moșii ocupate și împărțite țăranilor abuziv, instalări abuzive de prefecti, planuri pentru ocuparea centralei telegrafice și telefonice a Marelui Stat Major și pentru neutralizarea a 15 unități militare din Capitală. Se preconiza ridicarea a 18 baricade, ocuparea sediilor președinției Consiliului de Miniștri, Ministerului Afacerilor Externe, Poliției, Marelui Stat Major, Palatul Telefoanelor etc.⁶⁸ Toate aceste acțiuni erau supervizate de Moscova, lucru confirmat de prezența lui Vâșinski la București. La 28 februarie el mai primește o audiență la rege în timpul căreia va cere imperativ regelui schimbarea guvernului. Suveranul a încercat să argumenteze că actualul guvern este în conformitate cu declarația de la Yalta. „Yalta sunt eu!” a strigat furios Vâșinski și a părăsit biroul. La 28 februarie, fiindu-i viața amenințată Nicolae Rădescu și-a depus demisia și s-a refugiat la legația engleză⁶⁹. Regele a refuzat să numească un comunist și a căutat o personalitate care să fie prim ministru. Propunerea sa a fost Barbu Știrbey, dar nu a fost acceptat, motiv pentru care, exasperat, Mihai I s-a gândit chiar să abdice⁷⁰.

Vâșinski venise la București și cu numele celui pe care sovieticii îl doreau ca premier: Petru Groza⁷¹, arătând că Rădescu era fascist, la fel și Maniu, iar fascismul trebuia eradicat. Regele a promis că va răspunde pe 2 martie. Vâșinski motiva totul de necesitatea liniștii în spatele frontului Armatei Roșii și pentru a-și atinge scopul a folosit toate metodele de presiune și intimidare a regelui, guvernului și populației. La 28 februarie apăruseră în jurul Palatului Regal tancuri sovietice, iar avioane de luptă zburau la joasă altitudine deasupra Bucureștiului⁷².

La 2 martie 1945 regele s-a văzut nevoit să acorde mandatul formării guvernului lui Petru Groza⁷³, după ce i s-a promis restituirea nordului Transilvaniei și atenuarea rigorilor materiale ale aplicării armistițiului⁷⁴. El a insistat pentru obținerea colaborărilor țărăniștilor și liberalilor în guvern, care au colaborat, dar Gheorghe Tătărescu și Anton Alexandrescu, nu

⁶⁶ „Dreptatea”, seria a II a, anul II, nr. 141, joi 1 martie 1945, p. 1.

⁶⁷ Nicoleta Franck, *Op. cit.*, p. 162.

⁶⁸ Ion Alexandrescu et alli, *6 martie 1945*, București, Editura Politică, 1982, passim.

⁶⁹ Gheorghe Onișoru, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, București, Fundația Academia Civică, 1996, p. 210.

⁷⁰ Florin Constantiniu, *Op. cit.*, 423.

⁷¹ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideea, 1999, p. 491.

⁷² Ion Șuța, *România la cumpăna istoriei*, București, Editura Științifică, 1991, p. 331.

⁷³ Gheorghe Onișoru, *Op. cit.*, p. 211.

⁷⁴ Florin Constantiniu, *Op. cit.*, p. 423.

Brătianu și Maniu⁷⁵. La 3 martie Petru Groza a prezentat regelui lista noului guvern care depunea jurământul de investitură la 6 martie 1945.

BIBLIOGRAFIE:

- „Dreptatea”, 1944-1945.
- „Monitorul Oficial”, 1944
- „România liberă”, anul III, ediție specială, nr. 172, miercuri 21 februarie 1945.
- „Viitorul”, anul XXXI, nr. 9424, luni 12 februarie 1945.
- Alexandrescu, Ion et alli, *6 martie 1945*, București, Editura Politică, 1982.
- Buzatu, Gheorghe, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991.
- Idem, *România. Războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995.
- Chiper, Ioan, Constantiniu, Florin, Pop, Adrian, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americe (1944-1947)*, București, Editura Iconica, 1993.
- Ciachir, Nicolae, *Marile Puteri și România. 1856-1947*, București, Editura Albatros, 1996.
- Ciuceanu, Radu et alli (coord.), *Misiunile lui A. I. Vâșinski în România*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1997.
- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers enciclopedic, 1999.
- Desplaces, Philippe Viguie, *Majestatea Sa Regele Mihai al României. O domnie întreruptă*, București, Editura Libra, 1995.
- Franck, Nicoleta, *O îngrângere în victorie. Cum a devenit România din Regat Republică Populară (1944-1947)*, București, Editura Humanitas, 1992.
- Georgescu, Titu, *România în istoria Europei*, București, Editura Holding Reporter, 1997.
- Georgescu, Vlad, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, București, Editura Humanitas, 1992.
- Giurescu, Dinu C., *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Editura All, 1996.
- Groza, Petru, *Articole, cuvântări, interviuri. Texte alese*, București, Editura Politică, 1973
- Ionnițiu, Mircea, *Amintiri și reflecțiuni*, Timișoara, Editura Enciclopedică, 1993.
- Neagoe, Stelian, *Istoria guvernelor României (de la începuturi – 1859, până în zilele noastre – 1995)*, București, Editura Machiavelli, 1995.
- Idem, *Istoria politică a României între anii 1944-1947. Crestomația tranziției dintre două dictaturi*, București, Editura Noua Alternativă, 1996.
- Nedelea, Marin, *Istoria României în date. 1940-1995*, București, Editura Niculescu SRL, 1997
- Onișoru, Gheorghe, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, București, Fundația Academia Civică, 1996.
- Petric, Aron (coord.), *Istoria României între anii 1918 și 1981*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.

⁷⁵ Ioan Scurtu, *Monarhia în România (1866-1947)*, București, Editura Danubius, 1991, p. 156.

-
- Popișteanu, Cristian, Ștefan, Marian, *Căderea României în comunism*, în „Magazin istoric”, serie nouă, an XXVIII, nr. 5 (326), mai 1994.
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideea, 1999.
- Scurtu, Ioan, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- Idem, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Idem, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, 1994.
- Idem, *Monarhia în România (1866-1947)*, București, Editura Danubius, 1991.
- Selejan, Ana, *Trădarea intelectualilor. România în timpul primului război cultural (1944-1947)*, vol. I, Sibiu, Editura Transpres, 1992.
- Șuța, Ion, *România la cumpăna istoriei*, București, Editura Științifică, 1991.
- Țuțui, Gheorghe, *Căderea României în comunism – guvernarea Rădescu*, în „Magazin istoric”, serie nouă, an XXVIII, nr. 6 (327), iunie 1994.